

Valmisteltu puheenvuoro yksityistämisestä*

MARKKU TAPIO

Eero Lehto käsittelee yksityistämistä Suomen talouden rakenteiden korjaamisen näkökulmasta. Näkökulma on erinomaisen laaja ja monisäikeinen, kuten esitelmästä käy ilmi. Tästä syystä on hyvin tärkeää määritellä, mitä rakenteiden korjaamisella tarkoitetaan. Yhtä tärkeää on määritellä, mitä yksityistämisellä ymmärretään. Tarkoitetaanko sillä valtion ja muun julkisen vallan määräysvallasta luopumista yritystoiminnassa, julkisen vallan omistussuuden alentamista yleisesti vai myös kaikkia näitä toimenpiteitä, jotka lisäävät kaupallisten ja markkinaehtoisten periaateiden omaksumista julkisen sektorin toiminnassa. Esitelmän perusteella ymmärrän, että Lehto on laajimman mahdollisen yksityistämistulkinnan kannalla.

Mielestäni kansantalouden rakenteiden korjaamista on syytä tarkastella lähinnä kahdesta keskeisestä näkökulmasta. Nämä ovat tehokkuus ja tulonjako. Edistääkö yksityistäminen

kansantalouden toiminnan tehokkuutta ja resurssien tehokasta allokoitua? Miten yksityistäminen suhtautuu mahdollisiin tulonjakotavoitteisiin, joita ovat muun muassa kehityksen alueellinen tasapainottaminen, työllisyyden hoito jne.? Onko yksityistäminen alku hyvinvointivaltion purkamiselle?

Nämä ovat perimmäisiä kysymyksiä, joihin tuskin löytyy yksiselitteisiä vastauksia. Mutta kysymysten analyttinen pohdiskelu teorioiden ja käytännön tulosten valossa on vähintäänkin aiheellista, sillä yksityistäminen on hitaasti mutta varmasti etenevä ilmiö myös Suomen taloudessa ja yhteiskunnassa.

Laajassa mielessä yksityistäminen käynnistyi Suomessa 1980-luvun lopulla, jolloin aloitettiin valtion keskushallinnon ja liikelaitosten uudistaminen sekä kilpailua rajoittavien säännösten purkaminen eli deregulaatio. Tuolloin varsinaisesti käynnistyi myös valtionyhtiöiden yksityistäminen - tai yleisemmin kutsuttuna omistuspuhjan laajentaminen, jonka tuloksena muutamat valtionyhtiöt listautuivat Helsingin Arvopaperipörssiin. Toisin valtionyhtiöitä yksityistettiin jo aikaisemminkin - Televa Oy vuonna 1981 ja Ajokki Oy vuonna 1986 - mutta nä-

* Kommenttipuheenvuoro Kansantaloudellisessa yhdistyksessä 10.5.95 Eero Lehdon pitämään kokousositelmään "Yksityistäminen Suomen talouden rakenteiden korjaamisessa".

mä olivat lähinnä yksittäisiä ilmiöitä.

Jos ajatellaan valtionyhtiöiden toimintaa ja valtionyhtiöitä koskevaa omistajapolitiikkaa, niin voidaan väljän ja laajan tulkinnan pohjalta jopa väittää, että valtionyhtiöiden yksityistäminen alkoi jo vuonna 1983, jolloin hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätös valtionyhtiöiden toiminnasta. Tuo periaatepäätös korosti valtionyhtiöiden toiminnassa ja omistajaohjauksessa normaalien kaupallisten ja markkinaehtoisten pelisääntöjen noudattamista eli kannattavuutta, kilpailuperiaatteiden noudattamista ja osingonmaksukykyä. Periaatepäätöksen mukaan kannattava toiminta turvaa parhaiten terveet työpaikat. Lisäksi periaatepäätöksen mukaan valtionyhtiöille ei voitu säilyttää liiketaloudellista kannattavuutta rasittavia työllistämistä tai muita sellaisia velvoitteita ilman, että pääomistaja päättää etukäteen näiden rasitteiden korvaamisesta.

Kuitenkin varsinaisesti vasta aivan viime vuosina yksityistämisestä on tullut näkyvämpi ilmiö valtion liikelaitosten yhtiöittäminen ja valtionyhtiöiden omistuspuhjan laajentamisen seurauksena. Lehto keskittyy esitelmän konkreettisten tapausten analysoinnissa enemmän keskeisten liikelaitosten yhtiöittämiseen kuin valtionyhtiöiden omistuspuhjan laajentamiseen. Minä teen päinvastoin.

Valtionyhtiöiden omistuspuhjan laajentamisessa keskeisiä yleisiä tavoitteita ovat viime vuosina olleet:

- valtionyhtiöiden pääomahuollon turvaaminen ja pääomarakenteen vahvistaminen.
- kotimaisten pääomamarkkinoiden laajentaminen ja syventäminen sekä osakesäästämisen elvyttäminen niin, että valtion omistuksessa olevien tai yksityiseen omistukseen siirtyvien yhtiöiden kotimainen omistuspuhja muodostuisi mahdollisimman laajaksi ja vakaaksi.
- ulkomaisen pääoman houkuttelemine Suo-

meen.

- Suomen teollisen pohjan ja rakenteen vahvistaminen, mihin voidaan pyrkiä toimialajärjestelyjä mahdollistavilla omistusrjestelyillä.
- kilpailun edistäminen kotimaisilla markkinoilla, missä usealla valtionyhtiöllä on vahva asema.
- tulojen hankkiminen valtiolle, joka on ajankohtainen tavoite silloin kun yhtiöiden pääomarakenne on riittävän vahva.

Ne operaatiot, jotka Lehto esitelmässään luetteli ovat voittopuolisesti tähänneet yhtiöiden pääomarakenteen vahvistamiseen (taulukko 1). Usean valtionyhtiön vakavaraisuus oli vaikeiden lamavuosien jälkeen liian heikko kilpailijoihin nähden. Näin valtio-omistajan taholta on luotu yhtiöille entistä paremmat edellytykset investointien rahoittamiselle ja toiminnan kehittämiseksi. Pitkällä tähtäyksellä näillä toimenpiteillä on vahvistettu edellytyksiä parantaa kansantalouden tehokkuutta ja kilpailukykyä olettaen, että yhtiöt käyttävät saamansa riskipääoman tehokkaasti toimintansa uudistamiseen. Tämän olettamuksen toteutumiseen myötävaikuttaa varmasti se, että uudet sijoittajat tuotto-odotuksellaan antavat lisäpainetta yhtiön johdon suuntaan. Samalla näillä operaatioilla on houkuteltu ulkomaista pääomaa Suomeen, sillä kysymys on pääsääntöisesti ollut kansainvälisille markkinoille suunnatuista osakean-neista.

Osakejärjestelyjen avulla toteutetut toimialajärjestelyt ovat vahvistaneet maamme teollisuuden kilpailuasemaa ja -kykyä, koska näin on tarjoutunut tilaisuus käyttää hyväksi syntyneet synergiaedut. Siten kansantalouden resursien käyttö on tehostunut. Toimialajärjestelyt eivät ole heikentäneet kotimaista kilpailua, sillä ne on toteutettu aloilla, joilla on useita toimijoita ja joilla vallitsee tiukka kansainvälinen kilpailu.

Kilpailutilanteen huomioon ottaminen on erittäin tärkeä asia yksityistämässä. Jokainen yhtiö tai muu liiketoimintayksikkö vatii huolellisen etukäteisvalmistelun ennen yksityistämistoimenpiteiden käynnistämistä, mihin keskeisenä osana kuuluu kilpailuaseman ja -tilanteen analysointi ja sen jatkona toimenpiteet, jotka vaaditaan riittävien kilpailuolosuhteiden turvaamiseksi. Ei esimerkiksi yksityinen monopoli ole sen tehokkaampi kuin julkinen monopoliakaan. Lopputulos voi olla huomattavasti pahempi, kun yksityistämisen myötä saattaa monopolin ns. ulkoinen kontrollimahdollisuus olennaisesti heikentyä. Tämä on näkökohta, johon Lehto mielestäni kiinnittää aivan oikein keskeistä huomiota.

Kansantaloutemme eräs keskeinen heikkous on pääomamarkkinoiden kapeus, mikä luonnollisesti heikentää pääomien tehokasta allokoitumista. Kotimaisten pääomamarkkinoiden syventäminen ja laajentaminen on valtionyhtiöiden yksityistämiseen liittyvä luonnollinen tavoite, jossa onnistuminen parantaa kansantalouden tehokkuutta ja siten myös kansantaloutemme rakennetta. Tältä osin on vielä paljon tehtävänä, jos mielimme tavoitella Ruotsissa ja Iso-Britanniassa saavutettuja tuloksia.

Valtion budjettitulojen hankkiminen ja budjettivajeen kattaminen eivät ole olleet yksityistämisen keskeisiä tavoitteita. Yksityistämisen kautta valtiolle hankittavilla tuloilla ei kyetä ratkaisemaan valtiontalouden vajeongelmaa. Sen sijaan voidaan valtionyhtiöiden yksityistä-

misellä myötävaikuttaa kansantalouden rakenteiden uusiutumiseen ja korjautumiseen myös budjetin kautta suuntaamalla näin hankittuja tuloja sellaisiin valtion menokohteisiin, jotka edistävät maamme teollisen pohjan vahvistumista sekä kansantaloutemme tehokkuuden ja reaalisen kilpailukyvyn parantamista. Tällaisia menokohteita ovat esimerkiksi tutkimus- ja kehitysrahoitus, riskirahoitus ja koulutusmenot.

Esille tuodut näkökohdat osoittavat mielestäni, että yksityistämällä on edistetty kansantalouden rakenteiden uudistamista. Valtion yritykset ovat aikanaan kuuluneet nk. moderniin projektiin - Lehdon sanontaa käyttäkseni -, joka on tähännyt suomalaisen hyvinvointivaltion rakentamiseen. Valtion yritykset ovat perinteisesti olleet väline infrastruktuurin rakentamisessa ja teollisen pohjan luomisessa.

Yksityistäminen ei romuta hyvinvointivaltion perustaa vaan pikemminkin antaa paremmat mahdollisuudet sen ylläpitämiselle, jos se toteutetaan harkiten niin kuin Suomessa on pääsääntöisesti tähän mennessä tehty. On perusteltua, että noudatetaan pragmaattisesti yrityskohtaista lähestymistapaa, jossa kunkin valtion yrityksen kohdalla harkitaan erikseen yksityistämisen mielekkyys, rajat ja vaihtoehdot. Kohdistamalla ja mitoittamalla oikein yksityistämistoimenpiteillä voidaan lisätä tehokkuutta ja allokoida uudelleen valtion osake- ym. omistuksiin sitoutuneita pääomia siten, että saadaan enemmän aikaan ja myös enemmän jaettavaa kansantalouden kakusta.

Liite 1. Valtionyhtiöiden omistuspohjan laajennustoimenpiteet

Yhtiö	Ajankohta	Toimen- piteet	Yhtiön saa- ma riskipää- oma (netto) Mmk	Valtion saa- mat tulot (netto) Mmk	Valtion omistuksen muutos (omistusosuus toimenpiteen jälkeen) %-yks.	Konsernin/ yhtiön oma- varaisuusasteen muutos %-yks.
Rautaruukki Oy	29.19- 17.11.93	kuponkianti + valtion merk.oik. myynti	320.00 ¹⁾	54.38	-5.6 (81.07)	+ 2.3
Outokumpu Oy	joulukuu 1993	kv.suunnat- tu anti	816.6	0	-7.4 (50.1)	+ 5.0
Rautaruukki Oy	huhtikuu 1994	kv.suunnat- tu anti	791.8	0	-12.4 (68.88)	+ 7.1
Valmet Oy	touko-kesä- kuu 1994	kv.suunnat- tu anti	644	97.02	-14.4 (58.6)	+ 6 - 8
Oy Sis- Auto Ab	1.5.1994	toimialajär- jestely Valmetin kanssa	435.00 ²⁾	-	-22.8 (74.88)	- 12.3
Outokumpu Oy	kesä-heinä- kuu 1994	kv. suunnat- tu anti	1 180.5	409.6	-11.9 (39.97)	+ 6-7
Veitsiluoto Oy	loka-joulu- kuu 1994	Osakekaup- pa ja yhteis- työ Enson kanssa	500	1000 (makse- taan ke- vällä 1995)	-35 (57.1)	+ 3 - 5
Kemira Oy	loka-mar- raskuu 1994	kv. suunnat- tu anti	1 220.9	-	-27.7 (72.3)	+ 7 - 8
Finnair Oy	tammikuu 1995	kv. suunnat- tu anti	405.3	-	-10.6 (60.9)	+ 6
		Yhteensä	6 314.1	1 561		

¹⁾ Valtion osakepääomasijoitus 150 milj.mk²⁾ Valtion osakepääomasijoitus 250 milj.mk